REFLEXE ALE CULTULUI SOLAR ÎN INIȚIEREA MASCULINĂ

ADINA HULUBAȘ

În mentalul arhaic, tânărul aflat în pragul căsătoriei trebuie să-şi demonstreze capacitatea întemeietoare prin repetarea gesturilor arhetipale. Înfrângerea monstrului primordial şi identificarea cu figura mitică a strămoşului asigură nu numai începerea unei noi familii sub cele mai bune auspicii, dar şi regenerează întregul univers ordonat, amenințat ciclic de haos. Procesul inițiatic, denumit şi „pedagogie arhaică"[1], provoacă o coborâre pe axa istoriei până în momentul creației, reiterat acum de flăcăul însuşi: „introdus în interiorul sacrului, misterul îl obligă să-şi asume responsabilitatea bărbatului"[2].

Spre deosebire de indiciile referitoare la inițierea fetelor nubile, motivele inițiatice specific masculine stau sub semnul dinamicului, al eroicului şi al cultului solar, principii aflate în complementaritate. Traseul eroului cere o ieşire din spațiul profan până la limita extremă a creației şi de aceea el trebuie să se aşeze sub protecția astrală. Zeul soare, devenit sfânt în credințele populare de azi, este adus pe pământ prin reprezentări transparente ale caracteristicilor lui şi astfel întreaga comunitate este purificată. Vechimea acestui cult solar a fost fixată în „acel amplu proces de indoeuropenizare, adus fiind la noi dinspre răsărit, la sfârşitul mileniului al III-lea î.e.n"[3] şi care va atinge punctul maxim în epoca bronzului.

Procedeu specific folcloric, paralelismul negativ (definit de Roman Jakobson drept „negarea stării metaforice în favoarea stării reale"[4]) descoperă suprapunerea

[1] Octavian Buhociu, *Folclorul de iarnă, ziorile şi poezia păstorească*, Bucureşti, Editura Minerva, 1979, p. 17.

[2] Vezi Mircea Eliade, *Mituri, vise şi mistere*, traducere de Maria Ivănescu şi Cezar Ivănescu, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1998, p. 212.

[3] Ion Horaţiu Crişan, *Spiritualitatea geto-dacilor. Repere istorice*, Bucureşti, Editura Albatros, 1986, p. 401.

[4] Apud Monica Brătulescu, *Câteva tipuri de metaforă în folclor*, în *Studii de poetică şi stilistică*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1966, p. 83.

ALIL, t. XLVII–XLVIII, 2007–2008, Bucureşti, p. 273–291

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)

perfectă între imaginea divinității solare călare (asemenea cavalerului trac în care „se presupune că ar fi supraviețuit Hermes, zeul solar"[5]) și cea a flăcăului aflat în prima fază inițiatică – separarea de mediul familiar: „De pe vale-n ceia vale/ Frumos soare mai răsare,/ Și nu-i soare răsărit,/ Și-i Ion împodobit,/ Călari pi-un cal gălbiu" (Ungureni – Galați)[6]. Metafora negată deschide de fapt dimensiunea fabuloasă prin sugerarea decodării diferite a lumii. Timpul prezent definește cele trei predicate din fragmentul citat, însă tipul lor devine fundamental pentru înțelegerea semnificației. Primul este un predicat verbal și instaurează un timp sacru, fără durată, a cărui importanță este augmentată de inversiunea „frumos soare". Următoarele predicate au numele predicativ exprimat prin participii, ceea ce sugerează o anterioritate temporală față de curgerea istoriei. Numele predicativ dezvoltat, „soare răsărit", conține echivalența dintre cele două figuri mitice și revelează încărcătura sacră a feciorului. Nu ni se spune nimic despre momentul pregătirii eroului, dar simpla lui apariție înlocuiește soarele prin luminozitate și grandoare. „Flăcăul din colind devine un succedaneu al soarelui, în ipostaza sa de aspirant la inițiere, căci astrul luminos al zilei este considerat un hierofant ideal"[7]. Identitatea solară a feciorului este revelată și prin punctul cardinal din care se face văzut lumii: „*Lerui Doam'le*/ Cată-n sus și cată-n jos,/ Cată-nspri soari răsare,/ Nu știu soare răsărea/ Sau îi Ionel gătit/ Cu contișu mohorât,/ Cu jubeaua vișânea" (Pogonești – Vaslui)[8]. Articolele de vestimentație îi dau flăcăului un statut superior și în plan mundan, atât contișul (cf. *contuș*), cât și jubeaua (cf. *giubea*) fiind haine ample, îmblănite, purtate de boieri sau de țărani bogați. Ezitarea receptorului în a recunoaște flăcăul colindat și devenit automat personaj mitic conturează atmosfera rituală în care protagonistul suferă o schimbare, o înălțare a statutului său, care îl face greu de identificat de către profani. Apariția lui este copleșitoare și supune observatorul la un efort de orientare răsplătit prin imaginea răsăritului. Timpul imperfect al indicativului deschide aici poarta către gesturile atemporale, ce au o continuitate în sacru.

În plus față de proveniența estică, tânărul ce trece printr-o mutație ontologică preia de la soare mersul plutit pe calul uranian: „Pusei mâna, mâna-n zare/ Dincotro soare răsare,/ Nu știu soare-a răsărit-*u*/ Sau Gheorghiță frate-al nostru/ Pi-un cal negru alb de spume/ Singurel venea în zbor-*u*" (Smârdan – Galați)[9]. Perfectul simplu definește timpul martorului la hierofanie, obligat să înscrie

[5] *Ibidem*, p. 411.

[6] Lucia Cireș, *Colinde din Moldova. Cercetare monografică.* Cu 72 de melodii transcrise de Florin Bucescu și Viorel Bîrleanu, Caietele Arhivei de Folclor, V, Iași, 1984, p. 82.

[7] Silvia Ciubotaru, *Elemente de mitologie solară în colindele române*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei", vol. II, Iași, Editura Documentis, 2002, p. 59.

[8] Lucia Cireș, *op. cit.*, p. 116.

[9] *Ibidem*, p. 89.

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)

evenimentele într-o succesiune dată de situarea sa în profan. Soarele apare însă într-un prezent mitic început odată cu facerea lumii, iar Gheorghiță, devenit zeu solar, se mișcă într-un interval al reiterării arhetipale periodice, marcat de imperfect. Celălalt timp verbal al măsurătorii inexorabile, perfectul compus, redă apariția eroului ca proces încheiat, pe deplin strălucitor. Se creează astfel opoziția acțiunilor desfășurate în planul sacru (răsăritul de soare, mișcările flăcăului călare) cu cele percepute în profanul revigorat magic. Trebuie subliniat însă gradul de inițiere al colindătorilor, mesageri între cele două lumi. În absența capacității lor duale de a fi prezenți în mit și în istorie, comunitatea nu ar mai avea acces la sacru.

Octavian Buhociu observă că, alături de cal, dar și în absența lui, „feciorul e transfigurat în răsărit de soare, ca o putere tânără, ce se desfășoară în lumină, care angajează viitorul și e dotat cu toate posibilitățile"[10]. Strălucirea apariției împletește metalul apotropaic cu spațiul de trecere între lumi, definitoriu pentru condiția neofitului: „La podu cu zalele/ Răsărit-a soarele./ Nu mi-e soare răsărit,/ Ci mi-e neica-mpodobit/ Cu podoabe de argint" (Bogdănești – Argeș)[11]. Ținuta excepțională a eroului dublează capacitatea solară: „Pare soare, când răsare,/ *Lerunda Leru-i Doamne!!* Da nu-i soare răsărit,/ Că-i Ion împodobit" (Iclod)[12]. Iluzia creată în spațiul ordonat al lumii întărește forța benefică a astrului și dezvăluie deja atât drumul inițiatic în planul superior, cât și succesul incursiunii mitice. Imaginea soarelui răsărind constituie, după Gilbert Durand, „prin multitudinea supradeterminărilor, ale înălțării și ale luminii, ale razei și ale auriului, ipostaza puterilor uraniene prin excelență"[13].

Analizând ansamblul mitic al eroilor solari, familiari păstorilor nomazi, Mircea Eliade consideră că structura lor nu se limitează la „*manifestarea* pură și simplă a unor fenomene solare (aurora, raze, lumină, asfințit etc.). Un erou solar prezintă întotdeauna și o zonă «obscură»"[14]. Naşterea miraculoasă a eroului oferă un asemenea fundal magic și-i justifică întregul parcurs viitor. În basmul cules de Pamfil Bilțiu în Cupșeni – Maramureș, eroul este zămislit prin ingerarea unor flori nedenumite, dar solare cromatic: „O fost odată doi moși bătrâni și n-o avut copii. Când o fost odată, s-o luat femeia pântr-o pădure și s-o dus și cum merè ie pân pădure numai c-o aflat neşte flori galbine. Și nu știu ce i-o vinit la femeie că o

[10] Octavian Buhociu, *op. cit.*, p. 100.

[11] *La luncile soarelui. Antologie a colindelor laice*, ediție îngrijită și prefață de Monica Brătulescu, București, Editura pentru Literatură, 1964, p. 127–128.

[12] *Ibidem*, p. 127.

[13] Vezi Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului. Introducere în arhetipologia generală*, traducere de Marcel Aderca, postfață de Radu Toma, București, Editura Univers, 1977, p. 183.

[14] Mircea Eliade, *Tratat de istorie a religiilor*, cu o prefață de Georges Dumézil și un cuvânt înainte al autorului, traducere de Mariana Noica, București, Editura Humanitas, 1992, p. 149.

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)

mâncat o floare. Dacă o mâncat floarea, s-o arăduit femeia gravidă. Şi-o vinit doi moşi bătrâni. Femeia o fo' gata de născut. Pă când o născut, o făcut on băiat şi la băiat i-o pus numele Urmă Galbână, pă pasu ce-o păşit, flori galbine-o răsărit"[15]. Argumentul decisiv în sprijinul ideii că flăcăul ce poartă numele semnelor pe care le lasă prin lume este un erou solar se constituie în nevoia imediată de a afla despre existența soarelui. Ajuns la vârsta-prag, el îşi întreabă părinții dacă a existat soarele şi pleacă în căutarea lui. Absența astrului de zi, dar şi a lunii, ca urmare a unui rapt malefic, constituie o funcție (în termenii folcloristului V.I. Propp) frecvent întâlnită în basmele cu motive inițiatice. Repunerea pe cer a soarelui şi a lunii de către eroii tip Greuceanu reprezintă o luare a lumii de la început, o renaştere prin gestul originar. Ca principiu viril, soarele fertilizează universul şi de aceea fetele nubile aflate în timpul inițierii au interdicția de a vedea lumina zilei[16]. Protagonistul aflat sub dominanta solară se naşte chiar din soare, ca în exemplele citate de Lucia Berdan: „Într-un basm din colecția lui I.C. Fundescu (1897), e vorba de fiica unui împărat, ținută închisă într-o casă de fier: «când a văzut Soarele fata a rămas grea». În *Poveşti populare din Basarabia. Făt-Frumos şi soarele*, de Gr. Botezatu, 1995, mama eroului «merge într-o dimineață pe rouă, zariştea dealului, spre răsăritul soarelui şi de la aceea purcede să nască un copil»"[17]. Păşind în calea soarelui, mama zămisleşte un prunc în cadrul unui *mysterium*, dar îl şi predestinează astfel să aibă un traseu solar.

Într-un basm din Fundu Moldovei – Suceava, se nasc doi feciori cu părul de aur din două mame şi un cal cu coama de aur. Toate cele trei ipostaze feminine au intrat în contagiune magică cu „o umbriană cu capu tăt numai di aur, atât d'i mândrâ şî d'i frumoasî. Şî pi capu umbren'ii scrie: «Cini s-a afla ş-a prind'i peşt'ili ista, şî i-a lua tăt'i ciolănelili d'in capu lui şî li-a usca, şi li-a fărma, cini nu faci copii, va be oliacî d'i cafe, şî va faci copii»"[18]. Peştele cu capul de aur generează însemnele solare tot în partea superioară a trupului. Simbol al spiritului, părul şi coama de aur predestinează personajelor victoria asupra principiului distructiv. „Rețeta" înscrisă pe capul peştelui atrage atenția asupra puterii fertilizatoare a animalului, dar şi a semnificației craniului. „Simbol al vieții şi fecundității, datorită uimitoarei sale facultăți de a se reproduce"[19], peştele îşi concentrează forța în

[15] Pamfil Bilțiu, *Poezii şi poveşti populare din Țara Lăpuşului*, Bucureşti, Editura Minerva, 1990, p. 477.

[16] V.I. Propp, *Rădăcinile istorice ale basmului fantastic*, traducere de Radu Nicolau, prefață de Nicolae Roşianu, Bucureşti, Editura Univers, 1973, p. 32.

[17] Lucia Berdan, *Emblemarea astrală, cod de recunoaştere inițiatică*, extras din „Herb. Revista română de Heraldică", I, 1999, 1–2, p. 54–55.

[18] Ovidiu Bîrlea, *Antologie de proză populară epică*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1966, p. 260–261.

[19] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. III, Bucureşti, Editura Artemis, 1995, p. 72.

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)

oasele capului, sediu al vitalității și al puterii spiritului. În basmele citate, nașterea nu numai că este de natură magică, dar se produce în circumstanțe în care conceperea pare imposibilă și este nesperată. Aceasta este prima barieră înfrântă de erou, însăși apariția lui în lume provoacă armonie și fecunditate. Erodarea permanentă a creației prin vecuire are un corespondent în bătrânețea mamei, iar fiul care a demonstrat că ea mai are capacitatea de a da viață este cel ales pentru a revigora prin gesturi eroice lumea întreagă.

Marcarea neofitului ce va reface traseul solar are valoare de „învestitură spirituală"[20]. Eroul se naște cu însemne astrale și își face cunoscut destinul astfel. În basmul cules din Pătuleni – Dâmbovița, împărăteasa în vârstă de cincizeci de ani naște primul ei copil, un flăcău „ce n-a putut să se vadă în acele timpuri – cu soarele-n piept/ luna-n spate,/ doi luceferi –/ în doi umeri"[21]. Aleasa lui îi va împărtăși condiția superioară și astfel emblema inițiatică slujește cele două puncte majore: anticiparea eroizării și finalitatea maritală. Atunci când semnele astrale nu sunt imprimate pe trupul protagonistului, el este îmbrăcat, într-o fază superioară a ritului de trecere, cu straie frecvent descrise în colinde: „D-un veștmânt prelung,/ Lung până-n pământ./ Scris îmi este, scris,/ Soarele și luna;/ În spatele lui,/ Soare cu căldura"[22]. Cercetătorul Silvia Ciubotaru face trimitere în acest context la cultul mithraic, la cel al zeiței Isis și la creștinism, în cadrul cărora „veșmântul splendoarei" de lumină este hărăzit inițiatului[23].

Din același plan simbolic fac parte și hainele de aur rezervate încercării finale și a izbânzii eroului. În basmul *Tăbarcă AT – 530* din colecția Petru Caraman, mezinul se îmbracă în argint prima dată pentru a trece proba maritală, dar reușește doar când va eclipsa soarele prin apariția lui: „Atunci calul îi zise: – Stăpâne, bagă mâna în ureichea mea cea dreaptă și ia niște haine de aur. Când se îmbrăcă cu ele era așa de strălucitor încât la soare te puteai uita, dar la el ba! [...] Aceasta, când îl văzu și mai frumos decât în zilele celelalte, imediat îl sărută și cu diamantul inelului de aur îi dete în frunte formându-se o pecetie care nu se putea șterge" (Strâmbu – Dâmbovița)[24].

Metalul solar marchează apropierea totală de planul sacru, drumul inițiatic trecând prin etapa aramei și a argintului înainte de punctul zero al incursiunii eroice. Drumul spre tărâmul soarelui are trepte inițiatice ce marchează un

[20] Lucia Berdan, *op. cit.*, p. 55.

[21] I. Oprișan, *Basme fantastice românești*, vol. I, *Fata răpită de soare*, București, Editura Vestala, 2002, p. 136.

[22] G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, apud Silvia Ciubotaru, *op. cit.*, p. 54.

[23] Silvia Ciubotaru, *op. cit.*, p. 54.

[24] Petru Caraman, *Literatură populară*, antologie, introducere, note, indici și glosar de Ion H. Ciubotaru, Caietele Arhivei de Folclor, III, Iași, 1982, p. 402.

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)

crescendo al strălucirii: „A ajuns pân' pădurili dă aramă. A luat şî el cracă dân pădurea de aramă. A ajuns în pădurea dă argint. A luat şî el cracă dân pădurea dă argint. A ajuns în pădurili dă aur. A luat şi el cracă, semn, ş-a băgat-o-n buzunar. A ajuns pă locuri năstămite, pă gârle năstămite. A luat şî el piatră năstămită ş-a băgat în buzunar să arate sămn la împărat. Când a ajuns – la Sfântu Soare" (Valea Mănăstirii – Argeş)[25]. Densitatea verbelor dă un ritm alert narațiunii care desfăşoară un film ameţitor, de o viteză provocată prin puteri magice. Perfectul compus al indicativului contribuie major la efectul halucinant al cursei, fiecare gest fiind făcut cu o rapiditate ce nu-l lasă decât să fie perceput ca deja încheiat. Podurile – liant între lumi – marchează îndepărtarea de profan pe aceeaşi scară a metalelor, iar aurul constituie întotdeauna limita extremă a călătoriei. Puterea zmeilor care trebuie ucişi de flăcău creşte odată cu strălucirea castelelor în care trăiesc: „ – Mergi, măi nainte cale de trei zile – zâce – cî îi da de un palat coperit numai cu tăblii de aur. Acela are mare putere – zâce –. Ş-a mers înainte. Nu merge multă vreme, vo trei zâle, ş-ajunge acolo la un palat mândru şi frumos nu te puteai uita, la soare te puteai uita, da' la împălatu zmeului ba" (Boişoara – Vâlcea)[26]. La fel şi puterea biciului care adună dracii să îndeplinească încercările creşte treptat prin argint, aramă şi, în final, aur, în basmul *Suta Ion* (Boişoara – Vâlcea)[27]. Ipostază umană a astrului vieții, flăcăul are un corespondent permanent în metalul nobil, considerat „lumină minerală" şi „definit ca un produs al focului solar, regal, ba chiar divin" ce simbolizează cunoaşterea[28].

Conăcăria, ca rit integrat ceremonialului nupțial, înfățişează punctul final al procesului inițiatic, când flăcăul învingător devine mire în ipostaza cea mai înaltă: cea de împărat. Alaiul lui care merge la casa miresei dezvăluie originea şi protecția solară sub care stă acțiunea eroică: „Mari oaste-o adunat:/ Două sute de grăniceri,/ O sută de feciori de boieri/ Din cei mai mari,/ Nepoți de generali,/ De lângă mare,/ De unde soarele răsare" (Berezeni – Vaslui)[29]. Exteriorizare a capacităților eroului, suita regală defineşte statutul de inițiat al flăcăului. Oastea adunată din est are puterea lui *Sol Invictus*, pentru că urmează traseul arhetipal al astrului.

Tot o aşezare sub pavăză solară vizează unele descântece în acțiunea lor de a remedia răul. Adeseori, finalul poeziei, care definitivează starea pozitivă a pacientului, conține o comparație cu soarele. Alături de „argintul strecurat", „aurul

[25] I. Oprişan, *op. cit.*, p. 40.

[26] Constantin Mohanu, *Fata munților. Basmele şi poveştile Loviştei*, Bucureşti, Academia Română, 2003, p. 38.

[27] *Ibidem*, p. 50–51.

[28] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op. cit.*, vol. I, p. 154.

[29] Silvia Ciubotaru, *Nunta în Moldova. Cercetare monografică*, Iaşi, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2000, p. 257.

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)

revărsat/ curat", soarele pe cerul senin sau răsărind devine o marcă a binelui absolut: „Şi tu îi rămânea curată/ Luminată, Ca argintul strecurat,/ Ca soarele senin,/ Amin!" (Buhalnița – Iași)[30], „Să rămâie (cutare) curat, Ca soarili când răsari" (Prisecani – Vrancea)[31]. „Şi (cutari) sî rămâi sanatos,/ Curat,/ Luminat,/ Ca Dumnezău ci l-o lasat,/ Ca maicî-sa ci l-o facut,/ Ca soarili pi sanin,/ Amin!" (Sabasa – Neamț)[32].

Adorarea astrelor ca principiu ce include atât binele, cât şi frumosul fără fisură, este reperabilă şi în credința legată de obiceiurile de naştere, conform căreia, dacă femeia gravidă vede ceva urât, trebuie să-şi amintească de starea ei specială şi să-şi zică: „A neu îi frumos ca soarili şi ca luna" (Mihoveni – Suceava)[33]. Tocmai această perspectivă a inclus soarele şi luna în panteonul tradițional românesc: „credințele şi legendele prezintă Soarele şi Luna ca sfinți. Ei sunt un dar de la Dumnezeu. Soarele e «ochiul de zi» al lui Dumnezeu, pe când Luna e «ochiul de noapte, «tronul», sau «cununa» Domnului"[34]. Traian Herseni observa însă că „Sfântul Soare apare mai mult şi mai frecvent decât Sfânta Lună"[35]. Descântecele oferă un argument în acest sens, invocarea sacralității solare certificând victoria asupra bolii: „Pcicioru sî rămâi curat,/ Cum îi di la Dumnazău lasat/ Ca pcica di sari,/ Ca via ci-nfloreşti,/ Ca sfântu Soari ci rasareşti" (Ciocănești – Suceava)[36]. Imaginea răsăritului de soare nu mai este aici metafora puterilor uraniene ale eroului din colinde, ci starea perfectă a materiei, începutul desăvârşit. Bolnavul primeşte deci şansa unei noi creații a sinelui, o condiție perfectă, similară cu cea a creatorului: „Ca Dumnezeu ce l-o dat,/ Ca mama ce l-o făcut,/ Ca Sfântu Soare în sanin,/ Amin" (Vicovu de Jos – Suceava)[37]. Tot ce se află sub semn solar este benefic şi biruieşte întotdeauna: „Eu m-am dus ş-am disturnat/ Cu apî margatoari/ Di la râu şî di la Sfântu Soari,/ Soarili, luna şî stelili/ S-o liniştit,/ Bubili s-o mântuit" (Botoş – Suceava)[38].

Armele strălucitoare pe care le poartă eroul pornit să refacă faptele strămoşilor îl aşază, de asemenea, sub semn solar: „Dar ce arme că avea?/ Tot

[30] Idem, *Folclorul medical din Moldova. Tipologie şi corpus de texte*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2005, p. 311–312.

[31] *Ibidem*, p. 407.

[32] *Ibidem*, p. 450.

[33] A.F.M.B., mapa 533.

[34] Ion Taloş, *Cununia fraților şi nunta soarelui. Incestul zădărnicit în folclorul românesc şi universal*, București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 163.

[35] Vezi Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură poporană românească*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, p. 209.

[36] Vezi Silvia Ciubotaru, *Folclorul medical...*, p. 438.

[37] *Ibidem*, p. 278.

[38] *Ibidem*, p. 302.

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)

pistoale ferecate,/ Săbioare atârnate,/ Curele încrucişate./ Dar cuţite ascuţite,/ Păzeşte-mă, Doamne sfinte!/ Cruciuliţe de argint,/ Ce n-am văzut de când sânt!" (Celei – Gorj)[39]. Metalul apotropaic este secondat de dispunerea arsenalului în cruce, simbolistica solară fiind astfel accentuată. Alături de arme, argintul şi aurul, ca metale pure, alcătuiesc un „brâu magic" care a fost apropiat de „brâul strigoiului" din obiceiurile de naştere[40]: „La brâu cu şeapte pistoale/ La ghiozdace gălbeoare,/ Dau raze ca sfântul Soare..." (Giurgiu)[41]. Ipostază zoomorfă a haosului, şarpele nu-l poate înghiţi pe voinicul însemnat de soare decât până la arme: „Îl îmbucă jumătate,/ Jumătate nu mai poate,/ De curele-ncrucişate,/ De pistoale ferecate,/ De săbioare-atârnate,/ de cuţite ascuţite,/ Şearpele nu poate să-l înghiţă" (Celei – Gorj)[42]. Cumularea substantivelor cu determinanţi la participiu are un efect hiperbolic asupra ascultătorului-cititor, în faţa căruia Mistricean se conturează ca războinic mitic. Armele, ca exteriorizare a puterii interioare, au fost îndelung pregătite şi perfecţionate – ne-o arată adjectivele provenite din verbe la participiu –, iar poziţionarea atentă a arsenalului urmează reguli magice. Verbele la prezentul indicativ completează imaginea intensă a înghiţirii arhetipale şi o prezintă în desfăşurare într-un plan sacru.

Un buzdugan solar îşi alege, în cadrul probei vitejeşti, Mizilca, fecioara ce trebuie să pară războinic: „Un buzdugan ş-alegea,/ D-o mie cincizeci de-oca,/ Toarta patruzeci venea.../ În mână că mi-l lua,/ De genunchi mi-l trântea,/ De rugină-l scutura,/ Ca laptele îl făcea,/ Ca soarele strălucea./ La brâu că mi-l aşeza" (Muntenia)[43]. În această baladă fantastică, verbele la imperfect sunt cele care modelează poetic mesajul, gesturile personajului fiind încărcate de aura miticului dintr-un timp nedeterminat.

Motivul înghiţirii de către monstrul ofidian apare şi în colinde, dar într-un număr mult mai restrâns de variante. Şi aici fiinţa arhetipală jumătate om, jumătate şarpe se formează printr-o circumscriere în solar: „Jumătate l-o mâncat,/ Jumătate nu-l mai poate,/ De curăle ţântălate,/ De cuţâte ascuţâte" (Gârdani – Maramureş)[44], „Şarpele-mi se repezea,/ Jumătate-l înghiţea,/ De-acolo nu mai putea/ De arme şi de pistoale,/ Şapte pline, şapte goale/ Ce lucesc ca sfântul soare" (Tulnici –

[39] *Balade populare româneşti*, introducere, indice tematic şi bibliografic, antologie de Al.I. Amzulescu, vol. I, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964, p. 325.

[40] Sabina Ispas, *Consideraţii asupra baladei „Şarpele" în folclorul românesc*, în „Revista de etnografie şi folclor", t. 22, nr. 2, Bucureşti, 1977, p. 184.

[41] Al.I. Amzulescu, *Cântece bătrâneşti*, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 40.

[42] *Balade populare româneşti*, p. 329.

[43] *Ibidem*, p. 391–392.

[44] Pamfil Bilţiu, Gheorghe Gh. Pop, *Sculaţi, sculaţi, boieri mari. Colinde din judeţul Maramureş*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1996, p. 297.

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)

Vrancea)[45]. Moartea simbolică de care are parte feciorul pentru a-şi schimba statutul ontologic urmăreşte „identificarea iniţiatului cu eroul solar, fiu al Fiinţei supreme cereşti. Prin iniţiere, omul devine deci, într-un anume fel, fiu al Fiinţei Supreme cereşti; mai precis, redevine, datorită morţii lui rituale urmată de reînvierea sa în calitate de Soare"[46].

Identificarea cu imaginea eroică de natură solară nu poate fi posibilă în absenţa „ajutoarelor năzdrăvane" (V.I. Propp) pe care flăcăul le are sau le dobândeşte. Ele reprezintă „doar o expresie a puterii şi capacităţilor eroului"[47]. Calul este cel mai important dintre ele şi apare semnificativ faptul că reprezentarea ecvestră a astrului este identică în colinde cu cea a feciorului neofit: „Nu-i stobor de mari boieri,/ Şi-i Soare tânăr călare/ Pe un căluşel gălbior./ Da' nu-i galbior de fel/ Şi-i gălbior de flori, Cu şeaua de aurel,/ Cu scări dalbe d-argintel,/ Cu pohe cu năsturei,/ Cu frâú cu ghiocei,/ Cu bici cu măciulie/ Cu chingi late,/ Pin fir trase./ Galben Soare şi-mi răsare" (Cioara Radu Vodă – Brăila)[48]. Lumina emanată, metalele care concurează la realizarea senzaţiei de strălucire şi acţiunea de regenerare a naturii sunt comune „colindei soarelui" şi celor adresate direct feciorilor de însurat. Alegerea calului ce-l va însoţi pe voinic în expediţia eroică este fundamentală şi nu iese din tiparul solar: „Să uită-n sus, să uită-n jos/ Şi-m intră-n grajdu de piatră./ Las' pe Suru, las' pe Murgu/ Şi-m ia pe Galbenul Soare,/ Cal mai bun şi mai blajin/ Şi pe câmpuri ei plecară" (Iveşti – Vaslui)[49]. Augmentarea cromatică a bidiviului şarg creşte luminozitatea degajată la nivel stilistic, harnaşamentul ornat şi imaginea răsăritului conducând la o intensitate orbitoare.

Mitul armăsarului Soarelui există în nordul Europei încă din epoca bronzului[50]; „atributul esenţial al călătoriilor solare este rapiditatea, astrul zilei fiind de aceea cal şi călăreţ totodată"[51]. După Gilbert Durand, mişcarea temporală este cea mai importantă în simbolismul hipomorf solar, „calul e aşadar simbolul timpului, de vreme ce e legat de marile orologii ale naturii"[52]. Caii sunt jertfiţi lui Helios în insulele Rhodos şi zeului solar scandinav Freyr[53]. Eroul solar reface

[45] Petru Caraman, *op. cit.*, p. 279.

[46] Mircea Eliade, *Tratat...*, p. 138.

[47] V.I. Propp, *op. cit.*, p. 201.

[48] Nic. Densuşianu, *Vechi cântece şi tradiţii populare româneşti. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric" (1893–1897)*, text ales şi stabilit, studiu introductiv, note, variante, indici şi glosar de I. Oprişan, Bucureşti, Editura Minerva, 1975, p. 13.

[49] Lucia Cireş, *op. cit.*, p. 253.

[50] Mircea Eliade, *Tratat...*, p. 148.

[51] Paul Petrescu, *Calul şi călăreţul în arta populară din România*, în *Omagiu lui George Oprescu*, Bucureşti, Editura Academiei, 1961, p. 465.

[52] Gilbert Durand, *op. cit.*, p. 93.

[53] *Ibidem*, p. 92.

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)

aşadar întru totul arhetipul, transfigurarea sa în soare nu este simbolică, ci are toate caracteristicile mitice: „Şi nu-i soare răsărit,/ Şi-i Ion împodobit,/ Călari pi-un cal gălbiu,/ Nu-i gălbiu de felu lui,/ Şî-i gălbiu de-asudătoari" (Ţepu – Galaţi)[54]. Harnaşamentul lui folosit în confruntarea iniţiatică nu este niciodată întâmplător, el fiind caracterizat de sclipiri nobile: „Dalbă şa că-i aruncară" (Cocon – Ilfov)[55], „din văzduh se lasă un cal alb şi frumos, având în cap un căpăstru de aur presărat cu pietre nestemate" (Strâmbu – Dâmboviţa)[56].

Basmele păstrează tiparul calului solar, în care feciorul are un *mystagog* şi uneori un justiţiar, ca în basmul *Roşu-împărat şi Verde-Împărat*, cules de Constantin Mohanu. Revelarea naturii năzdrăvane vine odată cu numele care are o puternică încărcătură magică, deja cunoscută nouă din colinde: „ – Stăpâne – zâce – pune-mi frâu-n cap şi-ncalică pă mine – şi zâce – să-mi afli – zâce – zboru meu – zâce. Ăsta a fost Galben de Soare" (Boişoara – Vâlcea)[57].

Dublul eroului care imită zeii este voinicul moldovean care îl salvează pe fecior din gura şarpelui. Calul acestuia este tot şarg şi vine din cea mai însorită zonă românească: „Tare-m' vine, frate dragă,/ Să vez', d-un mic moldovean/ P-un cal galben, dobrogeanî,/ Coama-i galbenă şiofran,/ Coama-i bate bocniţa" (Giurgiu)[58]. Accentul apăsat pe descrierea calului sugerează forţa numinoasă cu care este încărcat şi tocmai această energie solară va înfrânge bestia ofidiană. Atât şarpele, cât şi eroul înghiţit pe jumătate repetă structura poetică referitoare la cal şi călăreţ, de unde reiese funcţia de *heliodromus* (sol al soarelui) pe care flăcăul moldovean o îndeplineşte. De altfel, apariţia salvatorului îi indică geografic originea solară: „Şi voinicu greu ofta,/ Spre răsărit că se uita,/ Că venea, mări, venea" (Bordeasca Veche – Vrancea)[59]. Structurile emfatice din cele două balade citate referitor la deplasarea spre locul sacru în care se află voinicul-şarpe dezvăluie rapiditatea mişcării proprie astrului diurn. Mai mult decât atât, ca o culminare a forţei luminii, voinicul venit în ajutor este sfătuit să se aşeze în soare pentru a se sustrage privirii malefice: „– Ale-j', mic d' moldovean/ P-un cal galben, dobrogean,/ Dă-te-n raza soarelui,/ Din vederea şearpelui,/ Taie capu şearpelui!" (Giurgiu)[60]. Apelativul calului, Galben, frecvent întâlnit, are echivalenţe multiple în textele citate. Jocul şi săriturile lui furnizează însă unul dintre cele mai impresionante implicaţii solare.

[54] Lucia Cireş, *op. cit.*, p. 82.

[55] Petru Caraman, *op. cit.*, p. 18.

[56] *Ibidem*, p. 401.

[57] Constantin Mohanu, *op. cit.*, p. 20.

[58] Al.I. Amzulescu, *Cântece bătrâneşti*, p. 39.

[59] Lucia Berdan, *Balade din Moldova, Cercetare monografică.* Cu un capitol de etnomuzicologie de Viorel Bîrleanu şi Florin Bucescu, Caietele Arhivei de Folclor, VI, Iaşi, 1986, p. 90.

[60] Al.I. Amzulescu, *Cântece bătrâneşti*, p. 41.

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)

O altă ipostază zoomorfă a adjuvantului inițiatic o reprezintă boul. Integrându-l în simbolistica taurului, descoperim un animal cu încărcătură uraniană, dată mai ales de coarnele sale, descrise în colinda de fată mare: „Da cărarea cine-o face?/ Face-o, face-o boul sur,/ Cu copite potcovite,/ Cu coarnele într-aurite" (Broşteni – Braşov)[61]. Acelaşi prezent mitic dezvoltă un timp revolut, sacru. În basme, conotația solară este şi mai evidentă. Boii năzdrăvani îşi fac cunoscute numele odată cu puterile cosmice, procedeu stilistic utilizat mai ales în construcția personajului principal: „Ce zice Cornea bou şi Galben bou? – Băi, frati-meu, ce putere ai? Da' Galben bou ce zice: – Eheu, frati-meu! Eu iau soarele de la apus şi-l dau la răsărit" (Fărcaşele – Olt)[62]. Coarnele bovine, deşi sunt „simbolul direct al «coarnelor» semilunii"[63], servesc aici gestului de stăpân al universului. Întoarcerea soarelui din drum pentru ca eroul să-şi îndeplinească probele eroice dezvăluie accesul la timpul absolut pe parcursul inițierii, în riturile de consacrare coarnele fiind o reprezentare a „suportului material al cerului"[64]. În afară de Galben bou, care îşi revelează natura pornind de la nivelul onomastic, gestul mitic este înfăptuit pentru flăcău şi de Cerban: „După ce învie Ion, ăsta, Cerban, a luat Soarele de la Apus şi-l aduce la Răsărit, înapoi" (Scheiu de Sus – Dâmbovița)[65], şi de boul născut din vaca neagră dăruită de naş: „Ăllant é soarili cu coarnili şî-l mutî spri răsărit" (Pipera – Bucureşti)[66]. Remarcăm utilizarea prezentului indicativ exclusiv pentru acțiunea readucerii soarelui la răsărit, gest care poate fi o metaforă a revenirii *ab origo*, ce guvernează întreg ritualul inițiatic. Ridicarea soarelui în coarnele boului ce-l slujeşte pe flăcău marchează, de fapt, ruptura dintre durata profană şi saltul în sacru, acolo unde eroul trebuie să îi imite pe strămoşi pentru a porni lumea din nou, purificată.

Şoimul, ca ajutor mai puțin apropiat omului decât calul, apare în colinde cu o funcție de adjuvant solar. El este în mod evident o figurare a soarelui care se înalță pe bolta cerului, după cum caracterizează Gilbert Durand păsările solare: „Râ, marele zeu solar, are cap de uliu, în timp ce pentru hinduşi soarele este o acvilă"[67]. Specie apropiată de cele citate de antropolog, şoimul participă la vânătoarea cu funcție de consacrare pentru flăcău: „Nicu, tinerel,/ Arcul ce-şi găteşte,/ Arcul şi săgeata/ Ş-un şoimel galben" (Coconi – Ilfov)[68]. Hrana ajutorului avimorf este şi ea

[61] *Ibidem*, p. 175.
[62] I. Oprişan, *op. cit.*, p. 57–58.
[63] Gilbert Durand, *op. cit.*, p. 98.
[64] Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, Bucureşti, Editura Academiei, 1985, p. 505.
[65] I. Oprişan, *op. cit.*, p. 67.
[66] *Ibidem*, p. 70.
[67] Gilbert Durand, *op. cit.*, p. 184.
[68] Petru Caramn, *op. cit.*, p. 20.

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)

impregnată cu simboluri solare, păsări a căror încărcătură simbolică şoimul o cumulează: „Şoim ce-mi aracneşte,/ Cu ce-l hărăneşte?/ Păsări gălbioare/ Prinse-ş după mare,/ După Marea Neagră" (Grădiştea – Ialomiţa)[69]. Replică a puterilor feciorului, şoimul îi augmentează capacitatea biruitoare printr-o ridicare la multiplu de natură magică: „şoimul, al cărui tip simbolic este întotdeauna solar, uranian, masculin, diurn, este un simbol ascensional pe toate planurile, fizic, intelectual şi moral"[70].

Plecarea în incursiunea mitică se face odată cu apariţia soarelui, într-un timp al nediferenţierii uranian – teluric. Pornit să prindă cerbul care se făleşte cu puterile sale invazive, „Gheorghe-ăl voinicu", căruia i se şi cântă colinda, va ieşi din spaţiul ordonat „Joi de dimineaţă,/ Pă nori şi pă ceaţă" (Peceneaga – Dobrogea)[71]. Aceeaşi structură poetică o regăsim în balada *Iovan-Iorgovan*, I (6), în care eroul purcede să ucidă şarpele arhetipal: „Iel că mi-ş pleca/ Joi de dimineaţă,/ Pe roo, pe ceaţă,/ Cu ceaţa-n spinare,/ Cu roua-n picioare,/ Lucru de mirare..." (Desa – Dolj)[72]. Neofitul împarte condiţia de pelerin pe drumul dintre planurile ontologice cu sufletul celui plecat de curând din lumea albă. Cântecele ritual-ceremoniale fac acest lucru evident prin conturarea similară a traseului tranzitoriu: „Că noi am venit,/ Că am auzit/ Că eşti călător,/ Cu roua-n picioare,/ Cu ceaţa-n spinare,/ Pe calea cea lungă,/ Lungă fără umbră." (Gorj)[73]. Numai sub protecţie solară dalbul de pribeag, dar şi flăcăul ce păşeşte în planul sacru al iniţierii, pot ajunge cu bine dincolo. Această sincronizare magică a plecării se explică la nivel simbolic prin faptul că soarele reprezintă „prototipul «mortului care învie în fiecare dimineaţă». Un întreg ansamblu de credinţe în legătură cu iniţierea şi suveranitatea [...] derivă din această valorizare a Soarelui ca zeu (erou), care, fără să cunoască moartea [...] traversează în fiecare noapte împărăţia morţii şi reapare a doua zi, etern el însuşi, egal cu sine în eternitate"[74]. La această condiţie aspiră şi eroul din folclorul literar, şi cel plecat în lumea fără dor, anume să redevină într-un nou statut, nu să dispară. Rugămintea din cântecele de priveghi adresate soarelui intenţionează tocmai să asigure cadrul benefic al integrării într-un plan superior, cosmic: „Zorilor, zorilor/ Voi surorilor,/ Voi să nu pripiţi/ Să ne năvăliţi" (Gorj)[75], „Zorilor, zorilor,/ Voi surorilor/ Voi să nu pripiţi,/ Să nu-mi răsăriţi" (Glodu – Suceava)[76]. Ca astru al morţii, soarele

[69] *Ibidem*, p. 33.

[70] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op. cit.*, vol. III, p. 320.

[71] *La luncile soarelui...*, p. 105.

[72] Al.I. Amzulescu, *Cântece bătrâneşti*, p. 33.

[73] Constantin Brăiloiu, *Opere*, vol. V, studiu introductiv, traducere şi îngrijire de Emilia Comişel, Bucureşti, Editura Muzicală, 1981, p. 112.

[74] Mircea Eliade, *Tratat...*, p. 138–139.

[75] Constantin Brăiloiu, *op. cit.*, p. 110.

[76] Ion H. Ciubotaru, *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova (Marea trecere)*, cu un capitol de etnomuzicologie de Florin Bucescu şi Viorel Bîrleanu, Iaşi, Caietele Arhivei de Folclor, VII, 1986, p. 320.

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)

cuprinde şi duce cu sine cele două tipuri de călători: pe cel către lumea fără umbră şi pe cel care a coborât în Infern şi s-a întors transformat. Cântecele ritual-ceremoniale utilizează aceeaşi imagine poetică: „Sus în nantu şeriului,/ Jos în poala soarelui/ Este-un pat mari, rotat;/ – Dar pi el şini-i culcat?/ Miticî şe-o răpusat!" (Dolheştii Mici – Suceava)[77], ce apare în colindele de fecior: „Pe sub soare mai la vale/ Trece-un voinicel călare" (Țepu – Galați)[78], „Mai la vale pe sub soare/ Zări un păun călare;/ Nu-i păun cu coada verde/ Ci e Ştefan, Făt-Frumos" (Zerneşti – Transilvania)[79]. Fiara infernală, în căutarea căreia pleacă voinicul, este revelată prin mijlocirea astrului, devenit adevărat adjuvant inițiatic: „De Cerb mi-a d'aflat/ În trei cornari de mare/ Sub poală de soare,/ Sub un păltinel,/ Sub poală de cer" (Limanscoe – Republica Moldova)[80].

Invocarea soarelui înainte de lupta cu zmeii: „Coconaşu ce-m' făcea?/ La răsărit să-ntorcea,/ Cruce cu dreapta-ş' făcea" (Bârca – Dolj)[81] în balada tip I (9) din colecția Amzulescu poate fi pusă în aceeaşi categorie rituală a cultului solar cu rugămintea celui mort către astru: „Ionel sî roagî:/ Sî roagî di soari,/ Sî nu meargî tari,/ Cî mi-i ostenit,/ Di moarti trudit!" (Negileşti – Vrancea)[82]. Potrivirea ritmului existențial cu cel astral în momentele cruciale din viață înscrie omul religios în armonia netulburată a firii şi astfel modelul arhetipal continuă să modeleze lumea.

Ca punct terminus glorios al procesului inițiatic, obiceiurile de nuntă metaforizate poetic îl arată pe eroul recunoscut deja plecând sub acelaşi semn al luminii matinale, devenită marcă a victoriei: „Şî pe la răsărit de soare/ Am plecat la vânătoare" (Coşula – Botoşani)[83]. La fel ca în planul mitic, feciorul devenit „un tânăr împărat" prin faptele eroice îndeplinite, va reuşi să câştige, aici, soția cea mai potrivită, o „zână,/ Să-i fie împăratului cunună!" (Cristeşti – Botoşani)[84]. Debutul incursiunii mitice este acordat cu ritmul cosmic atât temporal, la răsărit, cât şi spațial, urmând drmul astrului pe boltă, ceea ce implică o ascensiune: „Pe la revărsat de soare/ A plecat la vânătoare,/ Ş-au vânat în țara de sus,/ Despre apus" (Borca – Neamț)[85].

Funcție declanşatoare a procesului eroic, absența miresei[86] constituie şi ea un indiciu de solaritate prin atributele pe care le presupune aleasa. Idealul feminin

---

[77] *Ibidem*, p. 312.

[78] *La luncile soarelui...*, p. 155.

[79] *Ibidem*, p. 158.

[80] *Poezia obiceiurilor calendarice*, alcătuirea, articolul introductiv şi comentariile de N.M. Băieşu, sub redacția lui V.M. Gațac, Chişinău, Editura „Ştiința", 1975, p. 111–112.

[81] Al.I. Amzulescu, *Cântece bătrâneşti*, p. 51.

[82] Ion. H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 318–319.

[83] Silvia Ciubotaru, *Nunta în Moldova*, p. 238.

[84] *Ibidem*, p. 242.

[85] Elena D.O. Sevastos, *Literatură populară*, I. *Cântece moldoveneşti – Nunta la români*, ediție îngrijită şi prefață de Ioan Ilişiu, Bucureşti, Editura Minerva, 1990, p. 200.

[86] Vezi V.I. Propp, *Morfologia basmului*, în românește de Radu Nicolau, studiu introductiv şi note de Radu Niculescu, Bucureşti, Editura Univers, 1970, p. 39.

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)

tradițional depășește așadar limitele esteticii și devine o marcă pentru eroul solar căruia îi este destinată. Colindele de fecior promit prin cuvântul ritual mireasa solară: „De frumoasă – e frumoasă,/ De-mbrăcată – e-mbrăcată,/ Ca soarele-i poleită/ Și lui Gheorghei dăruită" (Stâlpu – Buzău)[87]. Singularizarea flăcăului cu puteri fabuloase se face, odată cu desăvârșirea în plan arhetipal, prin intermediul fecioarei cu descendență astrală: „Nimeri-n lume nu s-or d-aflat,/ Numai Gheorghe, Făt-Frumos,/ El în lume s-or d-aflat,/ S-or d-aflat, s-or devărat/ Să-mi ia sora soarelui" (Ciocănești – Ialomița)[88]. Alăturarea perfectului compus în formă populară cu conjunctivul prezent deschide perspectiva unui timp sacru, în care totul apare predestinat. Gheorghe, Făt-Frumos, s-a născut în durata istorică cu menirea de a avea ca soție pe însăși sora soarelui, ceea ce implică în mod obligatoriu o eroizare. Conjunctivul prezent are aici valoarea unei ursiri, a unei fapte care motivează însăși apariția flăcăului pe lume.

Descântecele de dragoste performate de fetele nubile acordă același statut solar ce le face demne de a deveni perechea unui erou civilizator: „Cî ie-ncotro s-a-nvârti,/ Ca soarili-a străluci,/ Încotro s-a-nturna,/ Ca soarili-a lumina" (Uda – Iași)[89], „Sfinte Soare/ Cu 99 de răzișoare,/ Dă-mi 9 răzișoare:/ Cu 3 să mă îmbrac,/ Cu 3 să mă încalț,/ Cu 3 mai sus să mă-nalț" (Păltiniș – Botoșani)[90], „Luna-n chept ț-oi așaza;/ Nici așa nu te-oi lasa,/ Pi cal galbân te-oi încăleca,/ Ghici de aur în mânî ț-oi da" (Slobozia Blăneasa – Galați)[91].

Balada *Broasca-Roasca*, I (32), cu o structură narativă apropiată de basm, înfățișează trei feciori care își găsesc alesele prin intermediul aruncării suliței. Probă de voinicie, gestul are o încărcătură simbolică majoră, lancea fiind simbolul soarelui. „Ca axă, lancea este și raza de soare care simbolizează acțiunea Esenței asupra Substanței nediferențiate, activitate cerească"[92]. Găsirea soției întemeiază o lume holomorfică. Acțiunile eroice care premerg unirea regenerează universul însuși și nunta capătă proporțiile unei hierogmii. Dumitru, Făt-Frumos din balada citată, mezinul dintre frați și alesul – „Care-n lume n-a mai fost"[93] – va arunca sulița într-un spațiu solar și de acolo își va aduce acasă mireasa, chiar dacă aceasta are o formă neșteptată: „În coadili mărilor,/ În răsăritu soarilui" (Alexandrovăț – Serbia)[94].

[87] Nic. Densușianu, *op. cit.*, p. 12.
[88] Petru Caraman, *op. cit.*, p. 40.
[89] Silvia Ciubotaru, *Folclorul medical...*, p. 360.
[90] *Ibidem*, p. 377.
[91] *Ibidem*, p. 378.
[92] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op. cit.*, vol. II, p. 196.
[93] *Balade populare românești*, p. 451.
[94] *Ibidem*, p. 453.

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)

Tot o transfigurare totemică întâlnim în colinda tip III (65), *Ciuta proroacă*. La fel ca în orațiile de nuntă, fecioara de măritat ia forma unei fiare candide, urmărite de feciorul în ipostaza de vânător arhetipal. Atributele solare se păstrează și acum: „Vețuia o Ciută/ Cu blana bătută/ Tot cu pietre rare/ Și mărgăritare./ Și în frunte-avea/ Răsărit-o stea,/ Stea ce lumina/ Noaptea ca ziua"[95].

O altă funcție declanșatoare a inițierii, clasificată de etnologul rus V.I. Propp la numărul IX[96], este trimiterea eroului pentru a restabili ordinea distrusă de un agresor ce întrupează haosul. Pomul cosmic devastat de Dulful mării în colinda tip III (52) are o reprezentare solară: „Prunduleț de Marea Neagră,/ *Mărului, merișor de aur!*/ Crescutu-mi-au ș-au născut,/ Crescutu-mi-au merișorul,/ Face mere în toate vere,/ Geaba face, nu le coace" (Țăndărei – Ialomița)[97], „Nalți sânt merii pân' la cer,/ Cu coaja de argințel;/ Cu mere de aurel" (Martanoșa – Kirovograd)[98]. În balada *Ardiu-Crăișor*, I (30), figurarea este și mai transparentă: „În mijloc de băștea,/ Nu-ș' ce răsărea,/ Nu știu, păr or măr?/ 'Ntr-una că creștea,/ 'Ntr-una că-nflorea,/ 'Ntr-una că-mi lega/ Și meră făcea;/ Meră de-argințel/ Și de aurel" (Grabovița – Serbia)[99]. Apărut în centralitatea absolută a ostrovului cu fortificații ridicate de om, pomul reprezintă însăși fecunditatea universului prin capacitatea sa continuă de rodire. Fructele sacre își augmentează valoarea mitică prin metalele care le compun, metale cu capacitate sporită de a reflecta lumina solară. Avem aici *in nuce* universul ordonat, a cărui imagine universal răspândită este pomul crescut din insula-*omphalos*. Jefuirea copacului solar simbolizează distrugerea civilizației umane prin văduvirea de lumină și de rod. Furtul merelor de aur din pomul regal este un motiv recurent și în basmele fantastice, în toate speciile folclorice el reprezentând pretextul narativ pentru măsurarea puterilor pe care le are feciorul și pentru aflarea miresei ce are o natură superioară.

Un al treilea factor ce atrage după sine procesul inițiatic ține tot de o predestinare, dar una cu voce maternă. În balada *Șarpele*, I (7), feciorul este blestemat din leagăn să-și cunoască Strămoșul cu evidente însemne solare: „Ș-ai liu, liu, liu cu mama,/ Pui de șarpe ti-ar mânca,/ Pui de șarpe balaur,/ Cu solzii mare de aur" (Bordeasca Veche – Vrancea)[100], „Nani- nani, lulu-mi-te,/ Pui de șearpe sugă-mi-te,/ Pui de șearpe balaùrî/ Cu ochii ca de taùrî,/ Cu trei coade de aùr!" (Giùrgiu)[101]. Destinul flăcăului de a fi înghițit pe jumătate de monstrul

[95] *Poezia obiceiurilor...*, p. 119.
[96] V.I. Propp, *Morfologia basmului*, p. 40.
[97] Petru Caraman, *op. cit.*, p. 13.
[98] *Poezia obiceiurilor...*, p. 94.
[99] *Balade populare românești*, p. 439.
[100] Lucia Berdan, *Balade din Moldova*, p. 6.
[101] Al.I. Amzulescu, *Cântece bătrînești*, p. 40.

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)

ofidian apare acum unul hărăzit, promis într-o formă inexplicabilă, punitivă. Motivul blestemului mamei către sugar apare şi în cântecele de leagăn: „Haidi liu-liu cu mama,/ Cî mama te-a legăna/ Şî din gurî a blestema" (Izvoare – Neamţ)[102]. Forma lirică a pasajului din baladă prin care pruncul este menit balaurului şi coerenţa imaginilor poetice ce transcend genurile folclorice semnalează faptul că ne aflăm în faţa unui imaginar mitic bine definit.

Protecţia astrului diurn continuă inclusiv în momentul păşirii pe tărâmul sacru, potrivirea temporală dintre răsărit şi ajungerea în planul mitic asigurând izbânda iniţiatică: „La Vidros că mi-ş pornea;/ Toată noaptea că mergea,/ Mare cale că făcea,/ La Vidros cân' ajungea/ La vărsatu zorolui,/ Răsăritu soarelui,/ Când îi toana peştelui" (Ciuperceni – Teleorman)[103]. Ca şi plecarea din planul profan, momentul sosirii în inima sacrului trebuie să respecte ritmul solar, ca model de eroizare. Asocierea imperfectului, ca timp al acţiunilor de legendă, cu construcţia poetică a drumului îndelungat până la tărâmul fabulos semnalează cititorului ieşirea din durata măsurabilă şi păşirea într-un timp sacru.

Aflat dincolo, neofitul trebuie adeseori să găsească o casă solară. În basmul *Povestea lui Harap Alb* din colecţia lui Constantin Mohanu, eroul dedublat ca servitor trebuie să o aducă pe Ileana Cosânzeana care „are-o chilie-mbrăcată – zâce – numai cu tăblii de argint şi de diamant" (Boişoara – Vâlcea)[104]. Aşezarea miraculoasă reprezintă o imagine comună şi cântecelor ritual – ceremoniale: „Şi-acolo la vale,/ Este-o casă mare,/ Cu ferești la soare,/ Uşa-n drumul mare,/ Straşina rotată,/ Strânge lumea toată" (Gorj)[105]. Plecat din lumea albă, voinicul trebuie să treacă prin tărâmul morţii pentru a se putea naşte într-o formă superioară. Casa solară reprezintă un nucleu vital din care emerge viaţa şi la care se întoarce ciclic.

Şi mai frecvent, în basme, i se cere flăcăului să construiască o replică a acestei case fabuloase: „Până mâne la zâuă, să nu să facă zâuă bine, să faceţi nişte căsi, să să-nvârtească. Ferestrele după Sfântu Soare/ Şi uşile după răcoare" (Poiana, Perişani – Vâlcea)[106]. Dublura în plan profan a casei care trăieşte heliotrop reprezintă, după V. I. Propp, dovada faptului că eroul cunoaşte aşezarea mitică de pe celălalt tărâm[107]. El este capabil astfel să revigoreze universul ordonat printr-o înscriere în mersul astrelor.

Căutarea fiarei ce întrupează neantul se derulează în acelaşi „sincronism cosmic" (Vasile Lovinescu). În *Leul*, III (55A), dominaţia solară a acţiunilor eroice

[102] A.F.M.B. Mg.684, I, 40
[103] Al.I. Amzulescu, *Cântece bătrâneşti*, p. 73.
[104] Constantin Mohanu, *op. cit.*, p. 11.
[105] Constantin Brăiloiu, *op. cit.*, p. 113.
[106] Constantin Mohanu, op. cit., p. 160.
[107] Vezi V.I. Propp, *Rădăcinile istorice...*, p. 404–405.

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)

este marcată cu imagini temporale: „În codri ce n-au d-umblat./ Codrii-s mari și codrii-s rari./ Tăt umblară cât umblară/ O ziuă mare di vară./ Când fu colea lângă sară/ Dedi-n urma leului" (Almaș Hunedoara)[108]. Descoperirea pare amânată, ca asfințitul soarelui să fie concomitent cu ea: „Șî la vânat îm plecară,/ Nici un vânat nu găsâră,/ Dar când soarele-n desară/ Găsî leu-ntradormit" (Condrea – Galați)[109]. Timpul prelungit al căutării, lung cât drumul soarelui de la est la vest, este necesar pentru ruperea totală de universul familiar și integrarea flăcăului în sacru: „La vânătoare pleca/ Și-și vână o zi de vară./ Când fu soarele pe seară,/ Sub o umbră de răchit'/ Găsi leul adormit" (Coconi – Ilfov)[110].

Efortul îndelungat și încununat doar la apus apare și în confruntarea propriu-zisă cu ipostaza zoomorfă a haosului: „Se luară a doua oară,/ Zi de vară până-n seară/ Când fu aicea-n cap de seară,/ Pusă june pe leu josu,/ Cum mi-l pusă zgardă-i pusă" (Petreni – Hunedoara)[111]. Eroul trebuie să încheie un ciclu solar pentru a fi consacrat, slăbirea forțelor leului la apus conotând încărcătura solară a bestiei. „Soarele călătorește pe un leu până la amiază"[112], dar aici fiara reprezintă o ipostază a soarelui asfințind, „animal devorator al soarelui". „Acest soare devorator și tenebros ni se pare a fi rudă apropiată cu zeul Cronos al grecilor, simbol al instabilității timpului distrugător, prototip al tuturor căpcăunilor din folclorul european"[113]. Flăcăul trebuie să-l lege, deci să-l ia în stăpânire într-un mod magic ce necesită supunere totală, pentru ca leul să nu aibă putere asupra soarelui benefic. Octavian Buhociu consideră această prezență „o reminiscență a funcției leului de demon infernal", asemănătoare celor ale lupului, vulpii, vidrei – animale psihopompe din colinde[114].

Tot un animal solar, de asemenea vânat în colinde pentru efectul său distructiv asupra universului ordonat, este cerbul. „La tracii sud-dunăreni cerbul simboliza soarele care se urca pe cer"[115]. Recoltele, ca nivel suprem al vieții în contingent, sunt puse în pericol de intruziunea soarelui figurat în cerb, suprapusă răsăritului: „Că el se mai paște/ Cerbul stretior/ Prin verde ogor/ Lângă sătișoare/ 'N răsărit de soare,/ Prin luncile verzi/ Și printre livezi,/ Prin grâne cu lapte,/ Prin oarze mai coapte" (București)[116], „Și după Cerbul s-a luat/ Zi de vară până-n sară/ Pe Cerbul l-a alungat./ Când soarele la apus,/ Atunci el pe Cerbul l-a ajuns"

[108] *La luncile soarelui...*, p. 69.
[109] Lucia Cireș, *op. cit.*, p. 57.
[110] Petru Caraman, *op. cit.*, p. 18.
[111] *La luncile soarelui...*, p. 71.
[112] Ion Taloș, *Gândirea magico-religioasă la români. Dicționar*, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 159.
[113] Gilbert Durand, *op. cit.*, p. 106.
[114] Octavian Buhociu, *op. cit.*, p. 113.
[115] Romulus Vulcănescu, *op. cit.*, p. 509.
[116] *La luncile soarelui...*, p. 102–103.

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)

(Izvoare – Floreşti, Republica Moldova)[117]. În basmul *Cerbul*, din colecţia Ion Pop-Reteganul, flăcăul are parte de o transformare totemică, după ce a băut dintr-o urmă de cerb, gest magic recurent în mentalul tradiţional: „Îndată ce beu, se făcu un cerb mare şi frumos, cu coarnele aurite" (Sâncel – Alba)[118]. Simbolistica solară este aici foarte transparentă, razele soarelui fiind figurate de ramificaţiile coarnelor care emană luminozitate. Mai mult decât atât, „cerbul va fi conceput ca un mediator între cer şi pământ, ca simbol al soarelui ce răsare şi urcă spre zenit"[119]. Devenit una cu transportorul astral, neofitul urmează calea sigură spre consacrare, drumul soarelui pe boltă constituind modelul arhetipal pentru călătoria către alt stadiu existenţial.

Vânătoarea ca metaforă a alaiului nupţial urmează acelaşi traseu paralel călătoriei soarelui pe cer. Plecată odată cu răsăritul de acasă, oastea descoperă urma miresei transfigurate totemic, după ce coboară din planul sacru şi se reînscrie în social: „Ş-am vânat ţara de sus,/ Despre apus,/ Până caii au stătut/ Şi potcoavele-au căzut./ Atunci ne lăsarăm mai jos,/ Pe un plai frumos/ Şi-ncepurăm/ De vânarăm/ Munţî cu brazî şi fagii,/ Dealurile cu podgoriile,/ Luncile cu florile/ Şi satele cu fetele./ Dar când dădu/ Soarele-ndesearî,/ Ieşirăm la drumu cel mare/ Şi detem peste o urmă de fiară" (Albele – Bacău)[120].

Vânătoarea în „ţara de sus despre apus" conţine, într-o sinteză simbolică maximă, acea „zonă obscură" a protagonistului, pe care o enunţa Mircea Eliade drept condiţie *sine qua non* pentru a fi erou solar: „Eroul «salvează» lumea, o reînnoieşte, inaugurează o nouă etapă, care echivalează uneori cu o nouă organizare a universului"[121]. Flăcăul venit la peţit a trecut mai întâi printr-o ascensiune de natură mitică („ţara de sus"), unde a înfruntat şi a învins monstrul infernal al asfinţitului lumii (dinspre apus), iar acum el parcurge traseul invers mersului soarelui: „Cobora la vale,/ Spre soare răsare" (Dolinscoe – Odesa)[122], vine dinspre vest ca o întoarcere triumfală a astrului însuşi, similară cu repunerea lui pe boltă, în basme, de către eroii tip Greuceanu sau de către boii solari. Însăşi venirea din înalt semnifică, după cum am văzut, statutul sacru al protagonistului.

Găsirea urmei lăsate de mireasa-ciută la asfinţit, dar în punctul central al universului ordonat – „drumul mare" –, reface tiparul eroic şi evidenţiază finalitatea maritală a iniţierii. După ce a înfrânt fiara arhetipală, eroul trece cu alaiul său prin numenal pentru a-l infuza cu energia numinoasă eliberată prin gesturile arhetipale. Abia apoi, ca încununare a procesului de revigorare a lumii, îşi va întemeia familia, acţionând aşa cum îi stă în fire: ca un războinic biruitor.

[117] *Poezia obiceiurilor...*, p. 100.

[118] Ion Pop-Reteganul, *Zâna apelor. Poveşti ardeleneşti culese din gura poporului*, ediţie îngrijită, prefaţă şi tabel cronologic de Iordan Datcu, Bucureşti, Editura Minerva, 1997, p. 37.

[119] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op. cit.*, vol. III, p. 291.

[120] Silvia Ciubotaru, *Nunta în Moldova*, p. 233.

[121] Mircea Eliade, *Tratat...*, p. 149.

[122] *Poezia obiceiurilor...*, p. 107.

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)

În balada *Dămean și Sâla*, I (10), monstrul este înfruntat sub aceeași protecție solară: „De la roșu răsărit/ Păn' la negrul asfințit" (Coștei – Banatul Sârbesc)[123]. Ipostaza terifiantă a răului conține aici atribute solare prin ochi – simbol al forței spirituale – și tocmai pe aceia îi va fura Dălea-Dămean: „El tot da și-o omora,/ Ochii negri îi scotea,/ La șeaua sa îi punea,/ Chiar și noapte strălucea,/ Parcă stele-ar lumina" (Coștei – Banatul Sârbesc)[124]. Raptul ochilor care împrăștie lumină pare a face parte din seria gesturilor reparatorii ale armoniei lumii, reprezentate în basme prin recuperarea soarelui și a lunii de la zmei. Aducerea în plan mundan a nucleului de forță malefică și transformarea lui în sursă de lumină dau universului energia năvalnică de la întâia sa întemeiere.

Motivul zidirii lumii prin sacrificarea monstrului are în colindele de fecior un echivalent strălucitor. Salvat de la înec de un pește mitic, voinicul va celebra prin el uniunea sacră: „A scăpat cu zile/ Cu mare conteneală/ Pe un pește galben,/ Cu solzii de aur,/ Care l-a luat/ Și l-a aruncat/ De-a dreptul pe mal./ Voinicul (numele)/ Solzii a luat,/ Să facă odoare,/ Cupe și pahare,/ Să cinstească-o horă,/ Nunta și nânașii/ Și pe toți nuntașii" (Vasilcău – Soroca, Republica Moldova)[125]. Cuminecarea din adjuvantul năzdrăvan încarcă întreaga umanitate cu forța solară reprezentată de aurul solzilor și deschide două noi intervale sub cele mai fericite auspicii: timpul profan, devenit fecund prin uniunea flăcăului cu aleasa, și timpul sacru al cosmosului, reîncărcat acum cu energie fertilă.

REFLECTIONS OF THE SOLAR CULT IN ROMANIAN MALE INITIATION

ABSTRACT

Romanian literary folklore contains important clues on the initiation of young man about to be married. Before being accepted by the community he has to prove the ability to enter mythical times and thus regenerate the world. Both his appearance and the confrontation he undertakes are deeply marked by solar characteristics that guarantee the victory. Mythological and stylistic approaches to the text reveal consistent connections between the hero and the sun. The study focuses on seven literary species from regions in and outside political frontiers, which demonstrates the homogeneity of the Romanian archaic thinking.

Institutul de Filologie Română
„A. Philippide"
Iași, str. Codrescu, nr. 2

[123] *Balade populare românești*, p. 344.
[124] *Ibidem*, p. 347.
[125] *Poezia obiceiurilor...*, p. 146.

BDD-A1270 © 2007-2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:17 UTC)